

dísz: konok” (Vagyok nem vagyok). De ez a lendület sem folyamatos. A fellángolás ívét nemegyszer a kétely, a borúlátás, a minden hiábavaló élménye töri derékba. Megrendül a költészet erejébe vetett hit: „Hittem, a költészet nőket hódít / – engem is csak saját rímem bódít, / s közben becsap, jó nagyokat lódít, / na, menjünk tovább, ha van, mi szólít” (Na menjünk – ha) A „befutott”, ám valójában „lebukott” költő minőségei is helyet kapnak egy röpke karikatúra erejéig a Három történet a költőről című műben.

A küzdelem mégsem szűnik meg. A végigcsinálni erkölce mellett egyfajta jövőbe vetett hit munkál, a továbblépés, a más világ lehetősége. „A harcokat ÚGYIS mi vívjuk (és mi döglünk bele)” – vallja Bozsik lírai énje a *Teleírt világban*, a *Visszakézből* című kötetben ellenben továbbgondolja a helyzetet, amikor felénk süvölti a kérdés: „... a harcokat ki (vívja majd ha mi) döglünk bele.” Egy jövőbeli nemzedékre ruházta tapasztalatait és reményeit, az emberhez méltó létezés ígéretét: „... sötét látásmódom / majd szikrává csiszolják királyfiak és hó- / fehérek – a mi fiaink, lányaink –, s az / orrunkba öklözött csipiszeket majd halom- / ba döngölik a rossz példa szimbólumaként” (Gomolygó világ). A költő pokoljárását alig enyhítheti ez a távoli ígért. Az ördögi kör egyszer s mindenkorra bezárult. Lángoló eszmék és lélekölő kiábrándulás, majd újbóli feltámadás és keresztrefeszítettés tépi rongyosra erejét, emészti energiáit. „majd kitisztul újra – ne félj: / féltsd a költőt, ki indul, mint fanatikus / katonák, s érkezik eszméktől kifakultan, / rongyosan” (Gomolygó világ).

A történelem öniségtelésére, az idő spirális körforgására alapozódik ez a fölfogás. Ezel összhangban a kötet vége felé, visszatérve a kezdő szituációhoz, ismét fölerősödik a „rossz kor” képe, melyben „tömegek élhordája az úr”. A hatalom maffiózójának kiszolgáltatott egyén félelmei halmozódnak csak a letaglózott költészet szomszédságában: „A tudás többé nem hatalom: / butaság máglyáján égünk. / A túlélésre nincs alkalom / hasztalan voltunk; most végünk” / (Négysoros). „Kinek énekelsz?” – visszhangzik a kérdés. S a némi iróniával fűszerezett válasz ismét a jövő felé irányul, mint okulás s mint vigasz a jelen művészenek – talán mégis van értelme a kitartásnak: „no de nem baj barátom ha megfagyunk! meg lesz örökítve az utókor számára / dermedt reggeleink fogvacogása” (Reggeli elégia Pamats barátomnak).

Bozsik Péter kötete az elmúlt esztendő egyik sikeres vállalkozása.

CSAPÓ Julianna

ÁLOMMÚLT ÉS ÁLOMJELÉN

Tolnai Ottó: *Cápácskám: apu!* Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1989

A felnőttek számára írt gyermekvers vagy mese nem ritka jelenség az irodalomban, gondoljunk A *Kis hercegre*, Ezópusz fabuláira vagy akár Weöres Sándor munkásságára. Tolnai könyvnyyi verse gondolat- és érzésáradat víziószerű, álomszerű megnyilvánulása, amit a vers állandó lüktetése és a hirtelen váltások is bizonyítanak.

A hangvétel néhol szinte ideges, kapkodó, egyszer a szeparációs félelemmel teli gyerek hangját halljuk: „hol vagy mit csinálsz cápácskám: apu! / te rántottad le a nénit / azt

a piros bugyis néni cápacskám / te rántottad le vagy a lefolyó örvénye / hol vagy mit csinálsz cápacskám: apu!” – máshol pedig egészen nyugodt, lágy: „ringj csak így hunyd be szemed / hull a nyárpehely / ringj csak így mint a többiek”. A vers dinamikája, hullámlázása egy helyen szakad meg: az epikus betétként felfogható „nagyapa és a flamingó” történetével.

Ahhoz, hogy megérthessük, miképpen szól a felnőttekhez, mélyebb rétegeiben kell folytatni a vizsgálódást, azok a kulcsszavak segíthetnek, amelyek jelképpé, szimbólummá növe fejezik ki az elvont tartalmakat. Így nőhet nemcsak a nagyapa és a flamingó története, hanem az egész vers allegóriává.

A vers mottója is lehetne az állandóan visszatérő, refrénszerű kérdés: „mondd én is meghízom majd / én is felfúvodom lilán / mint a nénik a csurgó alatt / mondd én is megöszülök cápacskám: apu! / az én fogaim is megsárgulnak / kihullanak cápacskám / vagy nekem is revolver-fogsorom nő / apró bőrfogak még a bőromön is / én is mankóval járok majd / mint ez a féllábú bácsi cápacskám: apu! / még előttem az élet azt mondd / milyen lesz cápacskám: apu!”, mert izgalmas kérdésről van szó, melyekre majd a víz válaszol, ami jelen esetben az élet dinamizmusát jelenti.

A víz központi fogalom a versben, minden belőle indul ki és hozzá tér vissza. Ebben a közegben kell versenyre kelniük és „tempóznuk” a „fehér nyártól a fekete nyárig”, a kezdettől, a tisztaságtól a feketéig, a halálig. Tolnai a két véglet között nem tesz más különbséget, csak a fehér és a fekete színnel választja el őket, a születést és a halált is a nyár jelképezi. Az évszakok az élet ritmusát jelentik, pontosan meghatározva a kezdetet és a véget, ő azonban ezt egy szóban, a nyárban ötvözi, jelezve, hogy számára nincs különbség a két fogalom között, ugyanazt jelentik.

Az apa hal alakjában jelenik meg, hatalmas ragadozó, cápa. A halról ismét a vízre aszociálhatunk, az elemre, amelyben él, de a hal mint jelkép magában hordozza az élet, a termékenység és a bölcsesség jelentését is. A gyerek tehát az apában olyan embert lát, aki mindezekkel a tulajdonságokkal rendelkezik, de azt is tudja, hogy bármilyen hatalmas és bölcs, a veszélyeket nem tudja mindig kikerülni. Ezért a féltés, a félelem hangján szólal meg: „vigyázz széttrancsíroz a légcsavar / ugorj félre várj alád nyúlok / átöllelek cápacskám: apu!” Vagy: „hol vagy cápacskám hova tűntél / cápacskám hol vagy cápacskám: apu! / jaj vigyázz hogyan veszed a kanyart.”

Ebbe az álomképhez épül be a nagyapa és a flamingó csodálatos története, ami már-már misztikussá válik, érthetetlen és egészen szörnyű véget anticipál. A nagyapa utolsó vadászatán találkozik a flamingóval: „úgy jelent meg előtte a kis sós tóban a flamingó / mint templomos nénik előtt a szüzanya cápacskám”. A látvány ragadja magával, afféle megvilágosodás ez, az élet utolsó gyönyörűsége, de a halál tudata is. A nagyapának nem azért kell meghalnia, mert belepusztult a gondolatba, hogy az örült wili lelőtte a madarat, hanem azért, mert látta, csodálta, és nem merte megölni: „csak feküdt nagyapa a kamilában / és nézte a célgömb felett a flamingót”.

Minden átmenet nélkül tér vissza a cselekmény az álommúltból az álomjelenbe: az uszoda azzúrfalai közül, a tavon, mocsáron és a folyón keresztül jutnak a tengerbe, egy fehér gözöson utazik tovább cápacska és a hattyúgyerek. A hajó, mint a víz is, az életet szimbolizálja, de annak az életnek a képe, amelynek az ember határozza meg helyét és irányát. A tenger végtelen távlatokat nyit meg előttük: „kikörözünk a világból szépen

cápácskám: apu!” Akár azonnal indulhatnának közös útjukra, ha nem jelenne meg, most újra, a rózsaszín flamingó, ugyanaz a madár, amit a nagyapa is látott. Ugyanaz a flamingó int most az apának is, amelyik a kis sós tóban lépkedett annak idején. Ez a jelenet a gyerekben a félelem és a bizonytalanság érzetét kelti. A végtelen, a beláthatatlan átérése így nem tarthat sokáig, tudatosodik benne, hogy közeleg az elválás pillanata, és hogy a távolban fölsejlő partok közös útjuk végét jelentik: „miféle partok sejlenek máris / ki integet afrikából fannyka kombinéjával / cápácskám hol vagy cápácskám / mi az elindultál / el a jugovinil festett vízén / elindultál a flamingók felé / el a bukó napba cápácskám: apu! / majd integetek a fedélzetről”.

Olyan tragikus sorsfordulat ez, hogy innen aztán már nem lehet továbbgondolni, továbbálmódni a történetet. Zűrzavaros összevisszaságban peregnek végig az eddigi események, ami már az eszméletet, az ébredést sejteti. És mint az álmok általában, ez is befejezetlen marad, a „hogyan fogjuk befejezni” utolsó felkiáltást sem tekinthetjük lezárásnak. A vers utolsó sora követeli a folytatást, de ezt a folytatást már magának az olvasónak kell továbbfűznie, a gyermekek világában, valahol az ébrenlét és az álom, a látomás és a valóság között.

SZABÓ Katalin

A SZÍNHÁZ SZABADDÁ TESZ

A hódító. Mai szlovén drámák. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1989

Három kortárs szlovén, illetve szlovénül író szerző művét válogatta be *A hódító* című antológiába a könyv megjelenése előtt elhunyt Bojan Štih. A kötetben szereplő ma is tevékeny három drámaíró három nemzedéket, három szemléletmódot és három tradíciót képvisel. A darabok gyűjteményben szereplő sorrendje a szerzők életkorát és a drámák keletkezési idejét egyaránt követi. A hatvanas éveiben járó Andrej Hieng az 1971-ben bemutatott *kötetcímádó* művével, az ötvenes éveinek kezdetén lévő Dušan Jovanović az 1972-ben megjelent *Játsszunk agydaganatot és légszennyezést* című darabjával, a negyvenes Drago Jančar pedig az öt évvel ezelőtt írott *Grande valse brillante* című drámájával van jelen az antológiában.

Hieng műve a történelmi dráma köntösében ad tragikomikus képet egy konkviztádor hanyatlásának hétköznapjairól, a hódító korszakot felváltó törpe időkről. A darab az ideológiájához mindvégig ragaszkodó Felipe alakjában azt a kelet-európai „forradalmárt” mutatja be, aki az eszmétől nem talál utat a valósághoz, s az életfeltételek alakítására, befolyásolására az erőszakon (a térítésen) kívül más eszköze nincsen. A konzolidáció képében a degenerálódás érhető tetten itt. Az apja ellen lázadó Baltasar elődje balos mintáját követve ugyancsak az erőszak eszközével véli átalakíthatónak a társadalmi folyamatot, és a leigázott indiánok között gerillává, európai terminussal terroristává lesz. Hieng egyik nemzedék irányában sem elfogult, bár számára Felipe alakja és sorsa az érdekesebb. Baltasar darabvégi pusztulása azonban a szerző 68-ról alkotott ítéletét is jelzi.